STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01365

H. LEYVIKS KINDERYORN

Solomon Simon

*Permanent preservation of this book was made possible
by Harvey & Sharon Weintraub
in memory of
Samuel & Ann Weintraub*

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

בּאַװעגלעכע כרעסטאָמאַטיע,

צונויפגעשטעלט פון ש. באַסטאָמסקי

שלמה סימאָן.

ה. לייוויקס קינדעריאָרן

(לויט מונדלעכע מיטטיילונגען און לויט זײַנע לידער)

פֿאַרלאַג „נײַע יידישע שול"

ווילנע ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ 1938

Printed in Poland.

Wypisy żydowskie w zeszytach,
złożone przez S. BASTOMSKIEGO

Sz. Sejmon.

„H. Lejwiks Kinderjorn"

Druk. „Express" Wilno, Wielka 33.

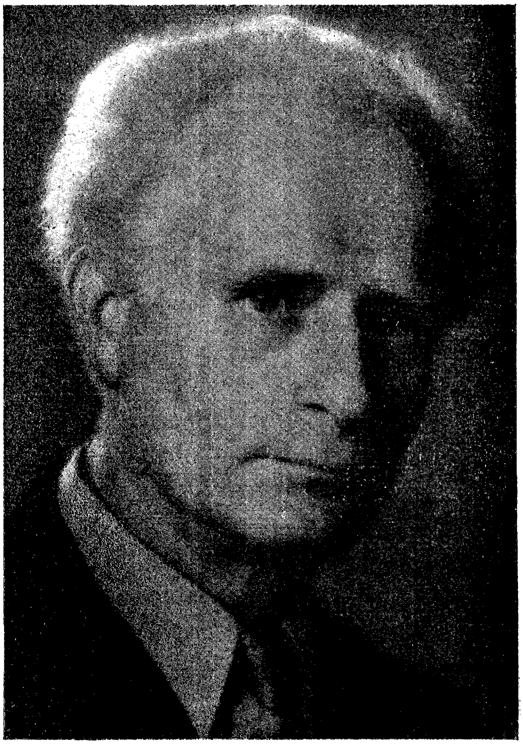

ה. לייוויק.

ה. לייוויק, אָדער ווי זײַן אמתער נאָמען איז — לייוויק האַלפּער איז געבוירן געוואָרן אין יאָר 1888 אין אוהמען, אַ שטעטל אין מינסקער גובערניע (רוסלאַנד).

דער פֿאָטער זײַנער איז געווען אַ לערער, די מאַמע — אַ בעקערין.

לייוויק איז דער עלטסטער זון פֿון אַ משפּחה פֿון נײַן.

צו נײַן יאָר האָט ער פֿאַרלאָזן דאָס שטעטל און איז אַוועקגעפֿאָרן אין בערעזענער ישיבה לערנען.

ווען ער איז אַלט געווען אַ יאָר 13, איז ער אָפּגעפֿאָרן מיט דער משפּחה אויף אַ קורצער צײַט קיין ניקאָלאַיעוו. פֿון ניקאָלאַיעוו — צוריק אין שטעטל, דערנאָך קיין מינסק אין אַ ישיבה.

אַ שאָטן

אַ קליין שטיבל, אַן ערדענער דיל. די פֿענצטער, קליינע און נידעריקע, דערלאַנגען ביז די "פּריזבעס". פֿון דורך די שײַבלעך זעט זיך אַ לאַנגער ברייטער הויף מיט שטאַלן און אַמבאַרן. דער הויף באַלאַנגט צו אַ רײַכן פּויער.

דער קליינער לייוויק איז נאָר וואָס געקומען פֿון חדר. ער איז מיד און הונגעריק. אָבער קיינער חוץ דעם קינד אין וויג איז ניטאָ אין דער היים. און דאָס פּיצעלע וויינט.

זעצט זיך דאָס ייִנגל אויף אַ טאַבורעט און הייבט אָן פֿאַרוויגן דאָס קינד.

ער ציט דאָס שטריקל פֿון וויג אַהין און צוריק, און זײַן האַרץ איז אים פֿול מיט פֿאַרדרוס. אַלע קינדער, ווען זיי קומען אַהיים, געפֿינען זיי די מאַמע אין הויז. ער — ניט. זײַן מאַמע איז אַ מאַרקזיצערין.

דער טאַטע גיט שטונדן — לערנט מיידלעך שרײַבן ייִדיש.

דאַרף ער, דער עלטסטער, זײַן אַ ניאַנקע.

וויגט ער דאָס וויגעלע און וויינט אין זיך.

דאָס קינד צעשרײַט זיך העכער. לייוויק וויל עס אײַנשטילן, הייבט ער אָן זינגען אַ וויגליד, אַן אומעטיק ליד מיט אַ האַרצרײַסנדיקער מעלאָדיע.

זינגט ער, פֿרײַער שטילער, דערנאָך — העכער. ווערט ער אַליין פֿאַרכאַפּט פֿון די ווערטער און דעם ניגון. עס ווערט אים בעסער אויפֿן האַרצן. עס שײַנען אַרײַן די לעצטע שטראַלן פֿון דער פֿאַרנאַכטיקער זון.

דורך די קליינע שײַבלעך זעט זיך דער ברייטער הויף און אַ שטיק רויטער הימל.

אַ האַלבער הויף איז אײַנגעהילט אין שאָטנס, אָבער די שטרויענע דעכער זײַנען באַגילט מיט די לעצטע שטראַלן פֿון דער פֿאַרנאַכטיקער זון.

זיי גלאַנצן, די דעכער, אנטקעגן דעם טיף־רויטן הימל.

דאָס וויגעלע וויגט זיך ווי פֿון זיך אַליין. דעם ייִנגלס האַרץ איז פֿול, און העכער קלינגען די ווערטער פֿונעם וויגליד.

מיט אַ מאָל — אַ שאָטן, אַ שאָטן פֿון אַ ריזיקן קאָפּ. דער שאָטן פֿאַרשטעלט די גאַנצע פֿענצטער מיט דער זון, גלאַנציקע דעכער און ברייטן הויף.

דאָס יינגל ווערט ווי פאַרגליווערט פון שרעק.

ער זעט: עס איז דעם בעל גופס חזיר. דער גרויסער חזיר מיט די הענגענדיקע אויערן און לאַנגן שנוק.

דער חזיר האָט זיך דורכגעשפּאַרט דורכן פענצטער און פון פענצטער גלייך אויפן טיש. שטייט ער אויפן טיש און זיין שנוק איז איבערן קינדס וויגעלע.

דער קליינער לייוויק האָט אַ ציטער געטאָן.

דער חזיר וועט דאָך אויפעסן אים און דעם ברודערל. ער מוז ראַטעווען!

און אַ שרעקלעך געשריי האָט זיך אַרויסגעריסן בײַם יינגל און זיך צעטראָגן איבער די אַרומיקע הויפן.

מענטשן זײַנען אָנגעלאָפן, אַרויסגעטריבן דעם חזיר און באַרויִקט דעם איבערגעשראָקענעם לייוויקן.

בײַם יינגל איז אָבער געבליבן אײַנגעקריצט אין מוח: אַ זון-אונטערגאַנג. שאָטנס אין הויז. ער וויגט דעם ברודערל און זינגט. דורך די פענצטער זעען זיך שטרויענע דעכער, באַגלאַנצט פון דער פאַרגייענדיקער זון.

אַ צונטער-רויטער הימל. ס'איז אים טרויעריק און גוט אויפן האַרצן. זיין געזאַנג צעטראָגט זיך איבערן הויף. מיט אַ מאָל — אַ שנוק איבער אים און איבערן וויגעלע. אַ שנוק, וואָס פאַרשטעלט דעם הויף, די גלאַנציקע דעכער, די פאַרגייענדיקע זון, די רויטקייט פון הימל. אַ שנוק, וואָס וויל אַלץ אײַנשלינגען...

אַ בייזער טאַטע

דער טאַטע איז געווען פון מיטעלן וווּקס. אַ דאַרער, מיט אַ פייער-רויטער באָרד און אײַנגעפאַלענעם פּנים און אַ הויכן שטערן.

טיף אין האַרצן אַ גוטער, אַן איידעלער. אָבער די אָרעמקייט האָט אים פאַרביטערט. ער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ יחסן. איז ער געווען אין שטוב אַלע מאָל שטרענג און בייז. שטרענג צו דער מאַמען און בייז צו די קינדער. ער האָט ווייניק גערעדט. און האָט ער עפּעס געזאָגט, איז עס געווען מיט באַפעל.

ער איז געווען אַ לערער פון יידיש שרײַבן. בעגעגעבן שטונדן, געגאַנגען פון שטוב צו שטוב און געלערנט מיידלעך שרײַבן און לייענען יידיש.

די אַרבעט איז געווען אַ שווערע, אַ לאַנגווײַליקע. ווי נאָר אַ מיידל האָט זיך אויסגעלערנט שרײַבן אַ בריוול, האָט זי אויפגעהערט לערנען. געגנוג פאַר איר.

און דער טאַטע — אַ יונגערמאַן, מיט ברענענדיקע אויגן, אַ צונטער-רויטער באָרד און דאַרע לאַנגע הענט, וואָס האָבן קיינמאָל ניט גערוט, איז שטאַרק ניט געווען צופרידן מיט זיין און זײַן גורל.

און דער פאַרדינסט איז געווען אַ גראָשנדיקער. די מאַמע האָט געדאַרפט אַרויסהעלפן מיט אירע פאַרדינסטן. געווען אַ בעקערין, געהאָרעוועט שווער.

שפּעטער — קינדער קומען צו. די אָרעמקייט ווערט נאָך גרעסער.

די מאַמע איז שטענדיק פאַרהאָרעוועט, דער טאַטע — אַלע מאָל בייז.

דאָס יינגל זעט און פאַרנעמט אַלץ. פון קליינווייז אויף איז אויף אים אָנגעפאַלן אַן ערנסטקייט, אַ שווײַגעניש.

דער טאַטע האָט געוואָלט, אַז פון זײַן זון דעם בכור זאָל אויסוואַקסן אַ לומדגרויסער לערנער, אַ רבֿ!

— אַ גרויסער לערנער קען מען ווערן נאָר דאַן, ווען עס ליגן ניט קיין נאַריש-

קייטן אין זיבעון—האָט ער אָנגעזאָגט דעם יינגל—מע טאָר ניט לויפן, שפּרינגען, שטיפן, געדענק! מע דאַרף היטן שטאָטן!

דאָס ייִנגל האָט זיך טאַקע גוט געלערנט, געווען פון די בעסטע אין חדר, אָבער מערסטנס אַליין, אָפּגעזונדערט. בײַ יעדן מאָל, ווען ער פלעגט זיך דערלויבן אַ שטיף טאָן, פלעגט ער זיך דערמאָנען אָן דעם בייזן טאַטנס פאַרזאָג.

ער איז געווען אַ שווײַגער, אָפט געטראָגן אין זיך אַן אומצופרידנקייט און פאַרדרוס.

ס׳איז ווינטער. די מאַמע שטייט אַ גאַנצן טאָג אויפן מאַרק, אין פראָסט, אין שניי שטייט זי און פאַרקויפט בייגל, בולקעס און ברויט. זי קומט אַהיים אַ דורכגעפראָרענע—בלאַך ווי מילך. זי האָט נאָך קיין צײַט ניט זיך גוט אָנצוואַרעמען, דאַרף זי גרייטן עסן פאַר די קינדער און פאַרן טאַטן. נאָכן עסן צעוואַשט זי די געשיר און צעלייגט די קינדער שלאָפן. אַז זי ווערט פאַרטיק מיט די קינדער, דאַרף זי זיך ערשט נעמען צו איר אַרבעט אין בעקערײַ—ראַשטשינען טייג פאַר בולקעס און בייגל און אַ דייזשע ברויט. אַז אַלץ איז צוגעגרייט, דאַרף זי זיך ווײַטער זעצן אַרבעטן—פאַרצירעווען זאָקן פאַר די קינדער, פאַרריכטן קליידלעך, הויזקעס ביז שפּעט אין דער נאַכט אַרײַן.

לייוויק זיצט און זעט, ווי די מאַמע האָרעוועט. ער וויל זי מיט עפּעס אַרויסהעלפן און ווייס ניט מיט וואָס.

פיר אַ זייגער פאַרטאָג איז די מאַמע שוין אויף. ער איז וואַך. ער זעט: די מאַמע פאַרקנעט די דייזשע ברויט, די מולטערס געבעקס. אַלע אין הויז שלאָפן געשמאַק.

אַ פאַרדרוס דערוועקט זיך בײַם ייִנגל און אַ טרויער איבער דעם גורל פון דער אויסגעהאָרעוועטער מאַמע און איבער דעם גורל פון דעם אויפגערעגטן בייזן טאַטן.

שווײַגט דאָס ייִנגל. זעלטן רעדט ער אַרויס אַ וואָרט אין שטוב.

אויפן גאַס פילט ער זיך גוט. ער האָט ליב די ייִנגלעך פון חדר און ניט איין מאָל פאַרשפּילט ער זיך מיט זיי. אָבער אין שטוב איז אים ענג. שווײַגט ער.

דער טאַטע קאָן ניט פאַרלײַדן דעם ייִנגלס שווײַגן. עפּעס אַ מין גולם! ער האָט פאַרן שווײַגנדיקן ייִנגל קיין אַנדער נאָמען ניט ווי „מורלאָ״, נאַר! מענדל נאַר!

געשטאלטן פון שטעטל

מענדל נאר.

מענדל נאַר איז געווען דער וואַסערטרעגער פון שטעטל.

אַ ייִד איבער זעקס פוס הויך. אַ שווײַגער. אַ פאַרטײַעטער.

פאַרדריסט דעם ייִנגל, וואָס דער טאַטע האָט אים געגעבן אַזאַ צונעמעניש. ער ווייס דאָך בײַ זיך, אַז ער איז ניט קיין נאַר. ער קען בעסער לערנען פון אַלע ייִנגלעך פון זײַן עלטער. ער באַמערקט אַ סך זאַכן, וואָס קיינער זעט ניט, שפּירט די שווערקייט און מיִוסקייט פון דער אָרעמקייט.

און דער טאַטע רופט אים אָן גאָר „מענדל נאַר".

און אָפשר, פאַלט אײַן דעם פילבאַרן קלוגן לייוויקן, איז מענדל נאַר גאָרניט אַזאַ פּרא אָדם ווי מע מיינט? אָפשר פאַרשטייען זיך ניט די שטעטלדיקע אויף מענדלען, פונקט ווי דער טאַטע פאַרשטייט זיך ניט אויף אים, אויף לייוויקן?

און צו להכעיס דעם טאַטן קריגט דאָס ייִנגל ליב מענדל דעם נאַר.

און דאָס ייִנגל הייבט זיך אָן מער און מער צוקוקן צו מענדל נאַר דעם וואַסערטרעגער, פון פרימאָרגן ביז שפּעט בײַנאַכט גייט ער, מענדל, איבער די שטעטלשע גאַסן מיטן לאַנגן קאַראָמיסל, און צוויי פולע עמערס וואַסער הוידען זיך—אַן עמער פון יעדער זײַט.

שטענדיק איז דער וואַסערטרעגער מיט אַ שמייכל, וויפיל מ'זאָל אויף אים ניט שרײַען, שמייכלט ער שווײַגנדיק.

—אַ שווײַגער אַזוי ווי איך—טראַכט דאָס ייִנגל—אים אַרט ניט, וואָס מענטשן רייצן זיך מיט אים, שרײַען אויף אים.

איין מאָל אין אַ לבֿנה־נאַכט האָט ער נאָכגעשפּירט מענדלען און געזען, ווו ער שלאָפט.

מענדל איז געשלאָפן עפּעס אין אַן עלנטן שטיבל לעבן דער מיל, אויפן עק שטאָט.

לייוויק האָט זיך צוגעגנבֿעט אונטער אַ פענצטער און געזען: מענדל נאַר ליגט אויסגעצויגן, ווי גרויס ער איז, די פיס אין דער לענג, די הענט אויפן האַרצן, אָן אַ ריר, אָן אָטעם. דאָס פּנים שמייכלט אַפילו אין שלאָף.

דער קליינער לייוויק איז צוריקגעגאַנגען פון שטיבל. אויפן וועג האָט ער בײַ זיך באַשטימט: מענדל נאַר איז אַ לאַמעדוואָווניק—איינער פון די זעקס און דרײַסיק צדיקים, צוליב וועמעס זכות די וועלט האַלט זיך.

ער האָט געטראַכט און געשמייכלט:

—ס'וואָלט געפּאַסט דערציילן דעם טאַטן: — מענדל נאַר אַ לאַמעדוואָווניק! אָבער דער טאַטע דאַרף ניט אַלץ וויסן. ער וועט עס זיכער ניט פאַרשטיין.

פון דענסטמאָל אָן האָט דאָס יינגל אָנגעהויבן נאָכקוקן אַלע אַנדערע אויסטערלישע מענטשן פון שטעטל.

חיים לוריע—דער גערויבטער פון זינען—איז געווען איינער פון זיי.

אַ הינקעדיקער איז ער געווען, אַ דאַרער, מיט אַ שפּיציק בערדל און אַ שפּיציק פּנים—אַ פויגל-פּנים, און אַ שאַרף מויל.

יינגלעך פלעגן אים נאָכלויפן און ליב האָבן צוכאַפּן ביי אים די קוליע.

לוריע פלעגט בלייבן שטיין אין מיטן גאַס, אין דער בלאָטע, אַן אומבאַהאָלפענער, זיך ניט געקאָנט רירן פון אָרט אָן דער קוליע.

ס'איז שבת פאַר מיטאָג. דער הימל איז פאַרוואָלקנט. אין מיטן גאַס שטייט דער משוגענער מיט אַ צעקרימטן פּנים, און ניט ווייט פון אים—אַ כאָפּטע יינגלעך מיט זיין קוליע.

אַ יינגל האַלט די קוליע און רייצט זיך:

—ווילסט דיין קוליע, לוריע? קום און נעם זי.

און לוריע שטייט און שעלט:

— אַ קלאָג זאָל זיין אויף אייך!

—אַ פינצטערער יאָר אויף אייך! מיין קוליע גיט מיר אַהער!

—הערט! איך פאַרשילט אייך מיט מיין הינקעדיקן פוס!

די יינגלעך טאַנצן פון פרייד.

לייוויק שטייט אָן אַ זייט, קוקט אויף די פריילעכע שטיפערישע פּנימער פון די יינגלעך און פאַרקרימטן פּנים פון לוריען. אַ רחמנות, אַ צער דערוועקט זיך ביי אים אויף דעם אומגליקלעכן אומבאַהאָלפענעם קאַליקע.

דאָס יינגל שטייט און קוקט און ווייס ניט, ווער עס איז משוגע: דער קאַליקע, וואָס שטייט מיטן פלאַכיקן פּנים, אָדער די פריילעכע כאָפּטע יינגלעך, וואָס מאַטערט אומזיסט און אומגישט אַ מענטשן.

לוריע ווערט מיד. ער שרייט מער ניט. נאָר די ליפּן שעפּטשען קללות.

לייוויקן דוכט זיך, אַז חיים לוריע איז אויך ניט קיין פּראָסטער משוגענער. עפּעס שטעקט אין אים.

*

און נאָך איינער אַזאַ איז געווען אין שטעטל—דעם פּריצס זון.

אַלע האָבן גערעדט פון אים.

דער פּריץ האָט אים ניט געוואָלט פאַרשיקן אין אַ משוגעים-הויז. האָט ער אויסגעבויט אַ קליין מויערל פון איין צימער אין ווינקל פון הויף און דאָרטן פאַרשפּאַרט דעם זון.

דער יונגערמאַן איז אָבער געווען ווילד. האָט אים דער טאַטע צוגעשמידט מיט אַ קייט צו דער וואַנט.

גאַנץ אָפט האָט זיך לייוויק פאַרגנבעט צום איינציקן קליינינקן פענצטערל און אַריינגעקוקט אין צימערל. האָט ער געזען: אַ מענטש זיצט צוגעשמידט צו דער וואַנט. אַ באַוואַקסענער איז דער מענטש, מיט ווילדע אויגן. זיצט שטיל, פאַרגראָבן אין זיך. טוט ער זיך אַ ריר, אַ קער, טוען אַ קלונג די קייטן...

יאָרן שפּעטער איז פון מענדל נאָר געוואָרן דער גולם*), פון חיים לוריע—תנחום, און פון פּריצס זונס הייזל—דער פינפער-טורעם.

---

*) אין לייוויקס פּאָעמע—„דער גולם“

קלעפּ פאַר אַ צעבראָכן גלאָז

געדענקט לייוויק אַ פאַל, ווען דער טאַטע איז געווען אויסערגעוויינלעך גוט צו אים.

ס'איז ערב שׂמחת תּורה. דער טאַטע העלפט אים מאַכן אַ פאָן. אין אָוונט אין שול געפינט ער פאַר אים אַ גוטע באַנק ווּ צו שטיין. ער צינדט אָן פאַר אים דאָס ליכטל, וואָס איז אַרײַנגעשטעקט אין רויטן עפּל אויף דער פאָן.

שטייט דאָס יינגל אויף דער באַנק אַ פרייידיקער, אַ גליקלעכער. מע נעמט אַרויס די ספרי־תּורות און מע גייט הקפות. מע זינגט, מע טאַנצט. די גאַנצע שול איז פול מיט ליכט, געזאַנג און דעם טאַטנס ליבן מילדן פּנים.

מע גייט אַרויס פון שול. פון שול אַהיים האָט מען געדאַרפט דורכגיין דעם לאַנגן מאַרק, און פון מאַרק — אַרײַנקומען אין געסל.

גייען טאַטע און זון האַרט איינע בײַ די אַנדערע.

מיט אַ מאָל דערפילט דאָס יינגעלע, אַז דער טאַטע נעמט אים אָן בײַ דער האַנט. ער רירט זי אָן מיט ליבשאַפט.

לייוויק דערפילט אַ ציטערדיקע פרייד. זײַן קליינע האַנט אין דעם טאַטנס גרויסער וואַרעמער האַנט.

און דער טאַטע איז אַזאַ גוטער, הויכער, געוויקסיקער, וואָס זעט און וויס אַלץ.

גליווערט דאָס יינגל אין פרייד:

—אײַ, ס'איז גוט!

אָבער דאָס איז געווען לאַנג, לאַנג צוריק. ער איז נאָך דאַן אפילו קיין זעקס יאָר ניט אַלט געווען. אָבער איצט?

דער טאַטע האָט ליב טיף אין זיך זײַן בכור, זײַן עלטסטן. אָבער זייער זעלטן ווײַזט ער אַרויס זײַן ליבשאַפט. אַלע מאָל נאָר רוגזה און אָפט קלעפּ. און ער, דער שטילסטער פון אַלע קינדער, פילט האַרב דעם טאַטנס פינגער אויפן פּנים און וויינט אָפט שטיל אין קישן.

ס'העלפט ניט אפילו קיין פלײַסן זיך.

ס'איז אַ ווינטערדיקער עסיקער פרײַטיק. ס'איז שוין שפּעט און ס'הייבט אָן טונקלען. אין שטוב צעברעכט זיך די גלאָז פון לאָמפּ.

דאָס יינגל טוט זיך אָן שנעל און לויפט אַוועק אין קראָם קויפן אַ גלאָז.

ס'איז קאַלט און גליטשיק. דאָס יינגל לויפט אָבער מיט אַלע כּוחות: ס'איז דאָך ערב שבת און באַלד וועט מען פאַרמאַכן די קראָמען.

ער קומט שנעל צוריק. ער לייגט אַוועק פאָרזיכטיק די גלאָז אויפן גראַטקע, טוט שנעל אויס דעם מאַנטל און נעמט זיך רייניקן די גלאָז.

ער רייניקט זי מיט אַ ווייכן האַנטעך, פּוצט, קיין שפּרינקעלע זאָל אויף איר ניט זײַן. מיט אַ מאָל — אַן אומגליק — די גלאָז צעברעכט זיך...

דער טאַטע פאַלט אַרײַן אין כּעס און נעמט שלאָגן.

בײַם יינגל רײַסט זיך אַרויס אַ יאָמער פון פאַרדרוס, וואָס דער טאַטע שלאָגט אומזיסט. ער פלײַסט זיך דאָך, לויפט אין גליטש און אין קעלט, כאַפּט רייניקן די גלאָז ניט בעהייסענערהייט, און ער שלאָגט גאָר...

אין חדר

דער רֶבּי האָט לייוויקן ליב. שלאָגט אים קיין מאָל ניט. שטעלט אים אַרויס אַלס מוסטער.

לייוויק זעט, ניט אַנטוישן דעם רבין.

איין מאָל האָט אים אָבער דער רבי געשלאָגן. אָבער מאָדנע: לייוויק געדענקט, אַז נאָך די קלעפּ האָט ער זיך עפּעס געפילט גוט, משונהדיק גוט.

ס'האָט פּאַסירט אַזוי:

אין חדר איז געווען אַ ייִנגל אַ מָסור. דאָס ייִנגל איז געווען אַ גראָבער, אַ פעטער, אַן איבערגעוואַקסענער. ער איז דערגאַנגען די יאָרן די ייִנגלעך מיט זײַנע מסירות. חֶברה האָט באַשטימט זיך אָפּצורעכענען מיט אים.

לייוויק איז געוואָרן דער אָנפירער.

נאָכן לערנען, אויפן וועג פון חדר צום לאַנגן מאַרק, האָבן די ייִנגלעך זאַלבע-זיבעט זיך באַהאַלטן הינטער אַ פּאַרקאַן און באַפאַלן דעם מָסור און אים געשלאָגן מַכּות רֶצח. געשלאָגן און צו יעדן קלאַפּ צוגעלייגט:

— נאַ, וועסט ווײַטער זײַן אַ מסור?

— נעם, וועסט ווײַטער מַסרן?!

אויף מאָרגן זײַנען די ייִנגלעך געקומען אין חדר, אַרומגעזעצט זיך אַרום טיש, פאַרטיפט אין די גמָרות, ווי קיין זאַך וואָלט ניט פּאַסירט.

לייוויק איז געזעסן אַן אומעטיקער. אים איז עפּעס זינט דעם אָנפאַל געווען שלעכט אויפן האַרצן.

אַז דער רבי איז אָנגעקומען, האָבן די ייִנגלעך געזען, אַז ער ווייס שוין אַלץ. דער רבי אָבער האָט קיינעם ניט געטשעפּעט. ער איז צוגעגאַנגען צו לייוויקן און בלייך ווי קאַלך האָט ער אַרויסגערעדט:

—דו אויך אַ שלעגער? אויף דיר האָב איך זיך עס ניט געריכט. און דו ווייסט, אַז איך האָב דיך קיין מאָל ניט אָנגערירט. הײַנט אָבער וועל איך געבן פּעטש. דו ביסט עס ווערט.

און ער האָט געפּאַטשט!

אָבער מאָדנע—וואָס מער דער רבי האָט געשלאָגן, אַלץ לײַכטער איז דעם ייִנגל געוואָרן אויפן האַרצן. ס'זײַנען פאַר אים געווען פאַרדינטע קלעפּ. ער האָט ניט גע-וויינט, ווי ווען דער טאַטע האָט אים געשלאָגן. פּונקט פאַרקערט: ס'איז געווען עפּעס ווי אַן אויסגלײַכעניש פון דעם גאַנצן ענין.

ישיבה

אַ פולע שטוב מיט קינדער. איינס אונטערן אַנדערן. אָרעמקייט און קריגערײַען.

דער בייזער טאַטע ווייס אָבער, אַז לייוויק איז אַ געראָטענער. ער טאָר ניט פאַרפאַלן ווערן. ער דאַרף קומען צו אַ תכלית. מע דאַרף אים אַוועקשיקן אין דער ישיבה.

דער טאַטע האָט אָנגעהויבן צוגרייטן דעם יינגל צו דער ישיבה נאָך זומער־צײַט. דאָס ערשטע — אויפגענייט אַ קאָטענעם פּאַלטאָ מיט אַ וואַטאָוון אונטערשלאַק. דער פּאַלטאָ איז געווען ברייט און לאַנג, ער זאָל זײַן גוט אויף עטלעכע יאָר. אַ קינד וואַקסט דאָך.

אויפגענייט דעם פּאַלטאָ, האָט זיך דער טאַטע אַליין אָוועקגעלאָזן אין דער ישיבה קיין בערעזין. דאָרטן האָט ער באַשטעלט פּאַרן זון טעג.

נאָך סוכּות האָט ער אַוועקגעפירט דעם יינגל און אים פאָרגעשטעלט פאַר די באַלעבאַטים.

דאָס יינגל, אַ שעמעוודיקער, אַ צוגעהאַלטענער, איז געגאַנגען מיטן טאַטן און געפילט די שאַנד פון אַרײַנגיין ווי אַ בעטלער צו יענעם אין הויז, זיך שטעלן בײַ דער טיר און — אָט בין איך!

אַזוי טאָג־אײַן, טאָג־אויס.

דאָס ערגסטע איז געווען, וואָס עטלעכע טעג האָט דער טאַטע באַשטעלט אין רײַכע הײַזער. מע האָט דאָרטן דעם יינגל געזעצט אין קיך.

לייוויק האָט געפילט, אַז די גבירישע באַלעבאַטים גיבן ניט דעם טאָג עסן צוליב אַ מיצווה, נאָר גלאַט אַזוי, ווײַל זיי דאַרפן זיך גרויסן מיט דעם.

דערפאַר אָבער האָט גאָר אָפט פּאַסירט, אַז די דינסט האָט אונטערגעשטופּט אַ געשמאַקן ביסן, באַגלייט מיט אַ קללה אויף דעם חשובן באַלעבאָס.

דאָס יונגע יינגל האָט שוין גאָר פרי אין זײַן לעבן דערפילט דעם תהום צווישן אָרעמען און רײַכן.

ער איז געווען זייער פרום. געווען אַ מתמיד. ווייניק געגעסן. געשלאָפן אויף דער האַרטער באַנק. געהונגערט און געליטן, אָבער עס אָנגענומען פאַר ליב. עס שטייט דאָך געשריבן: ברויט מיט זאַלץ זאָלסטו עסן, וואַסער מיט אַ מאָס זאָלסטו טרינקען, אויף דער ערד זאָלסטו שלאָפן, אַן אָרעם לעבן זאָלסטו לעבן — אַזוי איז דער וועג פון דער תורה.

*

פון קליינווײַז אויף האָט דאָס יינגל געהאַלטן זיך פאַר אַן אויסדערוויילטן. ער איז דאָך אַ כהן. ווען ער וועט בר־מיצווה ווערן, וועט ער דוכנען, בענטשן דאָס פאָלק מיט אויסגעשפּרייטע הענט. ער איז אַנדערש פון אַלע אַנדערע יינגלעך. ער האָט אַ בונד מיט גאָט. דאָס, וואָס ער לײַדט, איז ניט אומזיסט. עפּעס וועט דערפון אַרויסקומען.

נאָך יינגלווײַז, ווען אַלע קינדער האַלטן זיך אין שפּילן,
האָב איך מיך פאַר אַ גרויסן שוין געהאַלטן.
געלעבט מיט זיך אַליין, מיט מענטשן פון דער ווײַטן,
אַזוי ווי עפּעס וואָס פון אַלעמען באַהאַלטן.

איך האָב שוין דאַן געזען, ווי מענטשן לײַדן, שווײַגן,
האָב איך דעם שווײַגן זייערן אין זיך פאַרנומען
און עפּעס פאַרגעשטעלט זיך ווײַט אין ווײַטער עלטער,
עפּעס גרויסעס, וווּנדערלעכעס וועט פון לײַדן קומען.

— — — — — — —

איך ווייס ניט, ווער עס האָט מיך אויסדערוויילט פון אַלע
און פ״עמד, פאַרשעמט פון אַלעמען דערוויטערט.
אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ האָב איך פאַר גוט עס אָנגענומען,
מײַן יוגנט אין דערוואַרטונגען געלײַטערט.

יעדע פּאַסירונג אין זײַן לעבן האָט אַ מיין, אַ זין. ס׳איז אַ צייכן פון גאָטס האַנט. אָט איז ער געקומען אין אַ הויז עסן, עסן דעם „טאָג״.

זיצט ער בײַם טיש און דאָס הויז איז פול מיט מיידלעך. שעמט ער זיך עסן. ער שנײַדט דאָס ברויט און פון פאַרלאָרנקייט האַקט ער אַרײַן דעם מעסער אין האַנט אַרײַן טיף ביזן ביין. שיר ניט אַראָפּגעהאַקט קיין פינגער. ס׳טוט אַ גאָס בלוט. עס טוט שטאַרק וויי. דאָס יינגל דערשרעקט זיך אָבער ניט. פאַרקערט, ער נעמט עס אָן אַלס צייכן פון גאָט. אַ צייכן פון אַ בונד, וואָס ער פאַרשנײַדט מיט זײַן גורל. אַ בונד געשלאָסן מיט בלוט, אָט ווי עס ווערט דערציילט אין חומש וועגן אַבֿרהם אָבֿינוס בונד מיט גאָט...

דאָס יינגל איז אײַנגעשלאָסן אין זיך. מאָדנע געדאַנקען פאַרכאַפּן אים. ער הייבט אָן דאַווענען מיט מער כּוונה פון טאָג צו טאָג. דאַוונט אַלע טאָג מיטן ערשטן מנין, און מיט גרויס התלהבֿות.

אין יענעם יאָר האָט מען זיך געריכט אין שטעטל, אַז משיח וועט קומען.

מע האָט זייער שטאַרק געשמועסט וועגן דעם אין בית מדרש, אין גאַס. מע האָט אַפילו פאַרויסגעזאָגט דעם טאָג.

וואָכן פאַרן באַשטימטן טאָג איז לייוויק אַרומגעגאַנגען אַ פאַרקלערטער. ער האָט זיך אַליין פאַרגעשטעלט, ווי ייִדן פון אַלע לענדער וועלן נעמען האַק און פּאַק און לאָזן זיך קיין ארץ־ישׂראל. ווי וועלן אויסזען די פאַרלאָזענע גאַסן? ווי וועט אויסקוקן ארץ־ישׂראל? און וואָס פאַר אַ געשטאַלט וועט משיח האָבן?

דער באַשטימטער טאָג איז אָנגעקומען, פאַריבער, און משיח האָט זיך ניט באַוויזן.

לייוויק איז ניט געוואָרן אַנטוישט. ער איז געווען זיכער, אַז די מענטשן האָבן געמאַכט אַ טעות אין רעכענונג. אָבער משיח וועט קומען. ער ווייס עס.

וויל ניט ווערן קיין אַפּיקורס

אין יענער צײַט, אַרום 1899, האָבן זיך אָנגעהויבן פאָרמירן אין שטעטל רעוואָלוציאָנערע גרופּן. חבֿרה אַרבעטער פלעגן קומען אין שול און אָפּלאַכן פון די ישיבֿהניקעס. אָפּט אָפּגעלאַכט ניט נאָר מיטן מויל, נאָר טאַקע געלאָזן פילן זייער שפּאַט מיט די הענט. זייער באַליבטסטער וועג פון אויפקלערן איז געווען — אַ כאַפּ טאָן אַ ישיבֿהניק, אים אויסציִען, ווי גרויס ער איז, אָנכאַפּן אַ שטיק בויך און „שטעלן באַנקעס״ — קנײַפּן אויף אַ קונציקן אופן. דער ישיבֿהניק האָט געשריִען און חבֿרה פּועלים האָבן געריסן שטיקער בויך און געלאַכט.

לייוויק האָט אָנגעהויבן גאָכשפּירן אָט די פּראָסטע בחורים. ער האָט אויסגעפונען, אַז די באַלמעלאָכעס שטעלן זיך אַנטקעגן קייסער, זיי ווילן איבעראַנדערשן די וועלט, עס זאָל ניט זײַן קיין אָרעם און רײַך. שלאָגן זיך מיט גויִים פאַרן ייִדישן כּבֿוד, זײַ זײַנען דאָך באַהאַלטענע גיבורים!

איין זאַך האָט אים באַאומרויִקט און צעטומלט: זיי ווילן גאָר ברענגען די גאולה אויף דער וועלט אָן גאָטס הילף, גאָר אַנדערש, ווי עס ווערט דערציילט

אין גמרא, ווי שיקט זיך עס?
באלד איז אבער אויף אים אנגעקומען א נײַע צעטומלעניש.
דער ראש ישיבה אין בערעזין איז געווען א באַהאַלטענער ציוניסט און העב־רעער. ער האט געוואלט, אז די ישיבה־בחורים זאלן אויך קענען לשון קודש. האט ער אנגעשטעלט א לערער צו לערנען מיט די ישיבהניקעס.
שפעט אין אוונט פלעגט דער לערער קומען, אַרומזעצן אַרום די טישן די בחורים און לערנען מיט זיי העברעיש נאך דער לעצטער מעטאַדע.
דאס יינגל האט זיך זייער שטאַרק פאַראינטערעסירט מיטן נײַעם לימוד. ער האט שנעל געכאפט דעם שניט פון דיקדוק, באלד געקענט בויען א זאץ און אליין אנגעהויבן שרײַבן שירים אין העברעיש.
ווען דאס יינגל האט שוין געהאט בײַ זיך א היפש פעקל לידער, האט ער עס געוויזן דעם לערער. דעם לערער זײַנען די לידער שטאַרק געפעלן געוואָרן און ער האט געזאגט צום יינגל:
— קום צו מיר אהיים און נעם אַרויס ביכער פון מײַן ביבליאָטעק צום לייענען.
דאס יינגל האט עס געטאן.
דאס ערשטע ביכל איז געווען סמאָלענסקינס „התועה בדרכי החיים“—„דער וואס בלאָנדזשעט אין די וועגן פון לעבן“. א מעשה מיט א ישיבה־בחור, וואס האט פאַר־לאָזט די ישיבה און גענומען זיך צו אַלגעמיינע לימודים.
דאס ביכל האט זייער שטאַרק צעטומלט דעם יונגן לייוויקן: די ישיבה איז גאָר איבעריק, זינגלאָז. דאס לערנען גמרא איז א נאַרישקייט.
גאַנצע טעג גייט ער אַרום ווי א צעדולטער. באלד אָבער קומט ער צו זיך. ניין, ס'איז א ליגן. ער נעמט זיך געשמאַקער צום לערנען. זאָגט מער תהילים. דאַוונט מיט מער כוונה און לאָזט אויס מיט אַן אייגענער תפילה צו גאָט:
„רבונו של עולם, פאַרגיב מיר מײַנע זינדיקע געדאַנקען!“
*
אין דער צײַט זײַנען אָנגעקומען אין שטעטל עטלעכע סטודענטן, טאַקע זין פון די רוסישע יידן, בײַ וועמען ער האט געהאַט זײַנע „טעג“. די סטודענטן האָבן גענומען אַגיטירן צווישן די ישיבה־בחורים, אַז זיי זאָלן זיך נעמען צום לערנען רוסיש, מיט אַגיטאַציע אַליין האָבן זיך די סטודענטן ניט באַגנוגנט. זיי האָבן אין א קליינעם ביטוואָך געעפנט אַן אומזיסטע רוסישע שול. פּראָסט און פּשוט. זיי האָבן אָפּגעדונגען א זאַל אין א שטוב, צעשטעלט שולבענק, ווי אין אַן אמתער גימנאַזיע און געעפנט קלאַסן.
דאס אויסשטעלן שולבענק ווי אין אמתע „קלאַסן“ האט אָנגעמאַכט א רושם אין שטעטל.
א כך ישיבה־בחורים האָבן זיך פאַרשריבן. לייוויק אויך.
חברה האט זיך אָנגעהויבן לערנען רוסיש מיט א קנאַק.
גאָר אין לייוויק איז אַרומגעגאַנגען א פאַרזאָרגטער, א טרויעריקער: ער פאַר־לאָזט די תורה ווי אַלע אַנדערע אַפּיקורסים.
ער האט ניט געשלאָפן קיין נעכט. אים האט זיך געדוכט, אַז די תורה קומט און קלאָגט:
— מײַנע קינדער פאַרלאָזן מיך!

אָנגעטאָן אין שוואַרצן, שטייט די תורה אין אַ ווינקל און קלאָגט. באַלד קומט די שכינה, אײַנגעהילט אין טרויער, שטעלט זיך אויך אין אַ ווינקל און וויינט שטיל אויפֿן גרויסן בראָך...

— ניין, ער קען ניט, ער קען עס ניט! — באַשטימט בײַ זיך דאָס יינגל.

איין מאָרגן איז ער געקומען אין קלאַס, צוגעגאַנגען צום לערער און געזאָגט קורץ:

— איך קען מער ניט!

— וואָס קענט איר מער ניט? — האָט דער לערער געפֿרעגט.

— איך קען מער ניט גיין אין די קלאַסן.

— פֿאַר וואָס?

— ווײַל איך קאָן ניט פֿאַרלייקענען די תורה.

דער לערער האָט אָנגעהויבן אײַנטײַנען מיט אים:

— דו ביסט אַ גוטער שילער, דו מאַכסט גרויס דערפֿאָלג. פֿאַרבלײַב מיט אונדז, מירן דיך צוגרייטן צו פֿיר קלאַסן גימנאַזיע, וועסט אַוועקפֿאָרן אין אַ גרויסער שטאָט, אויסהאַלטן דעם עקזאַמען און די גאַנצע וועלט וועט זײַן אָפֿן פֿאַר דיר. וואָס אָבער וועסטו אָנלעבן אין דער ישיבֿה? ווערן אַ מלמד, אָדער אַ רבֿ אין אַ שטעטל?

דאָס יינגל האָט זיך אָבער געהאַלטן בײַ זײַנס:

— איך קען ניט פֿאַרלייקענען די תורה!

ס'האָט ניט געהאָלפֿן דעם לערערס רייד, די רייד פֿון חבֿרים. ער האָט זיך געהאַלטן בײַ זײַנס. ער האָט פֿאַרלאָזן די שול, אָנגעהויבן לערנען גמרא געשמאַקער, געוואָרן נאָך פֿרימער ווי פֿריִער.

איין זאַך אָבער האָט ער ניט אויפֿגעגעבן — שרײַבן לידער...

דער פעטער דער מיליאָנשטשיק.

פון קינדווייז אָן האָט לייוויק געוווסט, אַז ער האָט אַ פעטער, דער מאַמעס אַ ברודער, אין אָדעס. דער פעטער איז אַ מיליאָנשטשיק. אַמאָל איז דער פעטער געווען אַן אַרבעטער — אַ מאַטראַצן־מאַכער. איצט איז ער אַ פאַבריקאַנט און איז זייער רייך.

אין חדר נאָך האָט לייוויק געהאַט אַ שיינע האַנטשריפט.

טאַטע־מאַטע פלעגן אים הייסן שרייבן האַרצרייסנדיקע בריוולעך צום פעטער און וועקן רחמנות צו דער משפחה.

דער פעטער האָט אויף די בריוו ניט געענטפערט.

טאַטע־מאַמע האָבן אָבער אַלץ געהאַלטן אין איין שרייבן.

דעם קליינעם ייִנגל איז עס ניט געפעלן געווען: ס׳איז עפּעס ניט שיין, גאָר מיאוס צו בעטן זיך אַזוי ביי יענעם. דער פעטער איז טאַקע אַ חזיר, ענטפערט קיין מאָל ניט אויף די בריוו. איין מאָל אין אַ שמיטה פאַרוואַרפט ער אַ פאָר רובל און אַלץ אָן אַ בריוול. אָבער דאָס שרייבן צום פעטער, דאָס בעטן, דאָס איבערטרייבן די ביטערע אָרעמקייט איז אויך ניט אַזאַ שיינע זאַך...

*

ווען לייוויק איז אַלט געווען אַ יאָר 13, קריגט ער איין מאָל אַ בריוו פון טאַטע־מאַמען, ער זאָל באַלד קומען אַהיים, טאַקע תּיכּף, ניט וואַרטן קיין טאָג.

ער איז געקומען אַהיים און האָט זיך דערוווסט, אַז די מומע איז נאָר וואָס צוריקגעקומען פון אָדעס. זי האָט באַזוכט איר רייכן ברודער און מיט קלאָגערייען געוועלט ביי אים, ער זאָל איר העלפן אַריבערפאָרן מיט דער גאַנצער משפּחה קיין ניקאָלאַיעוו און דאָרטן איינאָרדענען אַ בעקעריי.

די מאַמע האָט געבראַכט אַ באַרג מיט געניצטע קליידער: דעם פעטערס אַלטע אָנצוגן, דער מאַמעס געטראָגענע קליידלעך, אויך קינדערשע אַלטע זאַכן.

שבת מעסט אָן די מאַמע אויף זיך אַ לאַנגע קלייד מיט אַ שלעפּ און פאַלדן, דער טאַטע — אַן אָנצוג, אָדעסער מאָדע, אַ געקעסטלטן אָנצוג און אַ האַרטן געלן הוט.

דאָס ייִנגל קוקט אויף דער מאַמעס פאַרשעמטן פּנים. זעט ער, ווי זי שטייט אָנגעטאָן אין די מאָדנע מלבושים און עס קלעפּט זיך עפּעס ניט ביי אים.

ער קוקט אויפן שטאָלצן בייזן טאַטן.

דער טאַטע מיט דער רויטער באָרד און דאַרע פּלייצעס אין אַן אָדעסער געקעסטלטן אָנצוג!... עס איז פּאַסקודנע, מיאוס!

טאַטע־מאַמע קוקן דאָך אויס ווי פאַרשטעלטע קאָמעדיאַנטן.

וואָס האָבן זיי זיך אָנגעטאָן אין פרעמדע בגדים? מע וועט דאָך לאַכן פון זיי.
אַ גאַנצן שבתדיקן טאָג געפינט זיך דאָס יינגל ניט קיין אָרט.
ווי מיאוס און אונטערטעניק די אָרעמקייט מאַכט דעם מענטשן!

*

די משפחה האָט זיך אָנגעהויבן גרייטן אין וועג אַרײַן. מע האָט פאַרקויפט וואָס מע האָט געקאָנט. דאָס איבעריקע אַרײַנגעפּאַקט אין אַ בעט און זיך גענומען שלעפן קיין ניקאָלאַיעוו.

מע האָט זיך פאַרשלעפט קיין ניקאָלאַיעוו און דאָרטן געעפנט אַ בעקערײַ.

די מאַמע האָט געבאַקט ברויט און בולקעס און דער טאַטע און דער עלטערער זון—לייוויק—זײַנען אויפגעשטאַנען פאַרטאָג, אָנגעפּאַקט קערב און קאָשיקעס מיט ברויט און בולקעס און פונאַנדערגעטראָגן די געבעקסן צו די קונדן.

ס'האָט אָבער ניט געטויגט. מע האָט ווייניק פאַרדינט. דער טאַטע איז ניט געווען קיין גרעראַטענער סוחר. ס'איז געוואָרן טרויעריק.

דער טאַטע איז אַרומגעגאַנגען אָן אַ קאָפּ: מילא, ער אַליין איז שוין אַ פאַרפאַלענער, אָבער דאָס יינגל? טאַטע־מאַמע האָבן געטראַכט און געטראַכט און באַשטימט אַוועקצושיקן דאָס יינגל קיין אָדעס צום פעטער. מיגלעך, אַז דער רײַכער פעטער וועט אים אַרײַנגעבן אין דער פאַכשול „טרוד". דאָרטן וועט דאָס יינגל זיך אויסלערנען אַ מלאָכה.

אָבער דער פעטער איז ניט שטאַרק צופרידן מיטן גאַסט. ער גיט דעם יינגל אָנצוהערעניש, אַז ער איז אָן איבעריקער אין הויז, און ער זאָל צוריקפאָרן.

לייוויק האָט זיך ניט געקאָנט געפינען קיין אָרט. צוריקפאָרן האָט ער ניט צו וואָס. זיי האָבן דאָך אים אומישנע אַוועקגעשיקט פון דער אָרעמקייט. אָבער דאָ זײַן קאָן ער אויך ניט. איז ער געוואָרן נאָך פרימער, געדאַוונט מיט מער הארץ, געזאָגט אַ סך תהילים און שטענדיק נאָכן דאַוונען און תהילים זאָגן האָט ער צוגעלייגט זײַן אייגענע תפילה:

—גאָט, גאָט, ראַטעווע מיך פון אָדעס!

אַ קלונג פון גאָלדענע אימפּעריאַלן

ס'איז ווינטער און גוט קאַלט. דאָס יינגל קאָן ניט אַרויס אין גאַס.
און דעם פעטערס הויז איז אַ תפיסה.

די שטוב איז גרויס און רײַך, אָבער פאַר אים איז ניטאָ קיין אָרט.

די שטאָט איז שיין אָבער זינדיק. מע פאָרט און מע רויכערט אום שבת, מע גייט ניט אין שול דאַוונען. ער איז אַליין און האָט ניט וואָס צו טאָן מיט זיך.

דעם פעטערס הויז פירט מען מיט אַ ברייטער האַנט. געדעקטע רײַכע טישן זײַנען אָנגעשטעלט מיט כל טוב צו יעדן מאָלצײַט. מע סערווירט אַזוי פיל עסן, אַז עס וואָלט געווען גענוג פאַר נאָך 10 מאָל אַזוי פיל עסערס.

דער פעטער אָבער רירט זיך ניט צו צו די אַלע מאכלים. ער האָט פון צו פיל עסן פאַרלאָרן זײַן געשמאַק. קיין זאַך האָט בײַ אים ניט קיין טעם. ער פילט אַ טעם נאָר אין איין אייינציקן מאכל—טאַראַנעס (אַזאַ געטריקנטער ביליקער פיש, געקאָכט מיט קאַרטאָפל).

אויפן טיש—געבראָטענע קאַטשקעס, געפילטע העלדזלעך, ווײַסע זעמעלעך,

גאָלדענע יויך, גערויכערטע פישן, ווײַנען... און דער פעטער זיצט אויבנאָן און עסט טאַראַנעס, געקאָכט אין קאַרטאָפל, עסט עס מיט שוואַרצן ברויט, פאַרטרינקט מיט וואַסער און פּאַסמאַקעוועט זיך.

טאָג־אײַן, טאָג־אויס זעט דאָס יינגל די זעלביקע סצענע. ער קען זיך אָבער צו דעם ניט צוגעוווינען. עס קומט אים אַרויס משונה־ווילד. ער קאָן ניט פאַרשטיין: ווי קען זיך עס אַ מענטש אַזוי איבערזעטיקן?

אין מוח פּיקט אַ געדאַנק: ווען די מאַמע און די קינדער וואָלטן דאָ געווען! זיי וואָלט דאָס עסן זיכער געשמעקט.

*

אין אַ רעגנדיקן ווינטערטאָג איז דער טאַטע געקומען פון ניקאָלאַיעוו קיין אָדעס צום פעטער.

ס׳איז אָוונט, נאָכן עסן. מע האָט זיך אַרומגעזעצט אַרום טיש טרינקען טיי. דעם טאַטנס פּנים איז שוואַרץ ווי ערד. ער איז ניט אויסגעשלאָפן, דער טאַטע, פאַרמאַטערט. נאָר די צוויי אויגן ברענען און די רויטע באָרד ציטערט.

זיצט די משפּחה אַרום טיש און דער טאַטע דערציילט זײַנע צרות:

—די בעקערײַ מוז מען אויפגעבן. אין שטוב איז ניטאָ קיין קאָל...

די קינדער גייען צרום אָן ווינטער־מלבושים, באָרוועסע, קאָנען ניט אַרויס פון הויז. ס׳איז ניטאָ קיין גראָשן אין שטוב. ער האָט די משפּחה איבערגעלאָזן אויף גאָטס באַראָט, געקומען בעטן אויף הוצאות, זיך אומצוקערן צוריק קיין אוהומען*), אַהיים.

דער פעטער זיצט אַ קאַלטער, אַ גלײַכגילטיקער, מאַכט זיך, ווי ער באַר־שטייט ניט די לאַגע.

און דער טאַטע רעדט און רעדט:

—ער, דער פעטער, מוז איצט אַרויסהעלפן. ער איז דאָך טיילווײַז שולדיק אין גאַנצן עסק.

און דער פעטער ענטפערט רויק:

—דו ווילסט צו פיל געלט.

הוצאות קיין אוהומען דאַרף קאָסטן אַ היפּשע מטבע. זע קריג ערגעץ אַנדערש־ווו אַ פּאָר רובל.

דער טאַטע דערקלערט אים ווײַטער:

—ווו קאָן איך קריגן אַ גראָשן? איך האָב דאָך שוין אײַך דערציילט, אַז איך האָב איבערגעלאָזן אַלעמען אויף גאָטס באַראָט אָן אַ גראָשן געלט.

דער פעטער מאַכט זיך נאָך אַלץ, ווי ער פאַרשטייט ניט די לאַגע.

ס׳איז געוואָרן גוט שפּעט. אַלע זײַנען אַוועק פון טיש. נאָר דער טאַטע, דער פעטער און לייוויק זײַנען געבליבן אַרום טיש.

דער טאַטע רעדט שוין מיט טרערן אין די אויגן און דער פעטער שפּילט זיך מיט זײַן גאָלדענעם קייטעלע.

ס׳איז געוואָרן נאָך שפּעטער. באַלד דאַרף אָפּפאָרן די שיף פון אָדעס קיין ניקאָלאַיעוו. דער טאַטע וויל ניט פאַרשפּעטיקן. ער שטעלט זיך מיט אַ מאָל אויף, גיט אַ קלאַפּ אין טיש.

—גזלן אײנער! איך בעט בײַ דיר 50 רובל. ס׳איז דאָך בײַ דיר קלײנגעלט, גראָשנס! און ס׳איז פאַר דײַן אייגן בלוט און פלייש—ראַטעווען דײַן שוועסטער און

*) מינסקער גוב.

אירע פּיצלעך, און דו שטייסט אַ רויִקער, ווי אַ פרעמדער, מיט אַ פאַרשטיינערט האַרץ!.

דער פעטער איז ניט אין כּעס געוואָרן. ער האָט זיך רויִק אויפגעהויבן פון שטול, אַרײַנגעשטעקט צוויי פינגער אין זשילעט־קעשענע, אַרויסגענומען צען גאָלדענע אימפּעריאַלן, אַ וואָרף געטאָן זיי אויפן טיש און אַרויסגעזאָגט:

—נאַ, נעם און לאָז מיך צו רו!

די אימפּעריאַלן האָבן אַ קלונג געטאָן אויפן האַרטן טיש. דער קלונג האָט דעם ייִנגל אַ קלאַפּ געטאָן אין קאָפּ, ווי מע וואָלט אויסגעשאָסן מיט אַ פּיסטאָלעט פאַר בײַ די אויערן. לייוויק האָט געוואָלט זיך אַ הייב טאָן, אַ כאַפּ טאָן די זיך קייקלענדיקע גאָלדענע מטבעות און זיי אַ שמיץ טאָן דעם פעטער צוריק אין פּנים אַרײַן...

דער טאַטע האָט אָבער צונויפגענומען דאָס געלט און אַ זאָג געטאָן צום ייִנגל:

—קום!

זיי זײַנען אַרויס אָן אַ גוטער נאַכט.

אין דרויסן האָט געבלאָזן אַ ווינט און געגאָסן אַ שלאַקס רעגן.

דער טאַטע איז געגאַנגען נעמען די שיף קיין ניקאָלאַיעוו. דאָס ייִנגל איז אים נאָכגעגאַנגען און שטיל געביסן די ליפּן. אים האָט נאָך אַלץ געקלאַפּט אין די אויערן דער קלונג פון די גאָלדענע אימפּעריאַלן...

צום טאַטן האָט ער אָנגעהויבן פילן אַ מאָדנע טיפע ליבשאַפט...

מינסק

די פאַמיליע האָט זיך צוריקגעקערט אין שטעטל איהומען און דאָס יינגל האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין מינסק אין דער ישיבה.

ער האָט אין מינסק געגעסן טעג ווי אין בערעזין און גוט צוגעהונגערט.

אין יענער צייט איז ער געוואָרן אויס פרום. ער האָט געפירט אַ טאָפּלט לעבן — בלומרשט געלערנט גמרא און געפירט זיך ווי אַ פרומער ישובניק, אין דער אמתן אָבער האָט ער נאָר אויסגענוצט די ישיבה כּדי זיך צו קאָנען לערנען רוסיש.

דענסטמאָל האָט אים זייער שטאַרק פאַרדראָסן, וואָס ער האָט איבערגעלאָזן די שול אין בערעזין.

אין קוואַרטיר איז לייוויק איינגעשטאַנען מיט נאָך אַ בחור ביי אַ משולח, וואָס האָט געקליבן געלט פאַר אַ ישיבה ערגעץ-ווו. דער משולח האָט געפירט אַ פרומען שטאַט, ווי עס פּאַסט פאַר אַזאַ מענטשן. אין דער אמתן געווען, וואָס מע רופט, אַ גאָטס גנב — ניט געווען שטאַרק אָפּגעהיט אין געלט-זאַכן. אים האָט אויך ניט געאַרט, וואָס די ישיבהניקעס זיינען ניט פרום.

לייוויקן איז עס געווען פריקרע.

ביי דעם זעלביקן משולח איז אָבער איינגעשטאַנען נאָך אַ קוואַרטיראַנט — אַ פּרוש. אָט דער פּרוש איז געווען אַ מאָדנער פאַרשוין: אַ קליינינקער, אַ דאַרער, מיט מילדע אויגן. שטענדיק געשוויגן, זיך ניט געמישט אין די הייסע וויכּוחים, וואָס זיינען אָנגעגאַנגען אין הויז. ער פלעגט אויפשטיין פאַר טאָג און קיין מאָל זיך ניט געלייגט שלאָפן פאַר צוועלף ביי נאַכט.

לייוויק פלעגט שטענדיק זיצן און וואַרטן אויף אים.

געווייגטלעך פלעגט לייוויק זיצן מיט אַ ביכל אָדער זשורנאַל.

דער פּרוש קומט אַריין, גייט צו צום אויוון, נעמט אַרויס אַ טעפּעלע בעבלעך, געקאָכט אין וואַסער נאָר, אָן פעטס.

אָפּגעגעסן, אָפּגעבענטשט און זיך גענומען גרייטן גיין שלאָפן.

אַזוי אַ גאַנצע וואָך. פרייטיק צו-נאַכט פלעגט ער עסן מיט אַלעמען ביים טיש.

גאַנץ אָפט, ווען ער איז געזעסן און געגעסן, האָט לייוויק זיך צוגערוקט צו אים און פאָרגעלייענט עפּעס פון אַן אַפּיקורסישן ביכל אָדער זשורנאַל.

דער פּרוש פלעגט אים אויסהערן און שווייגן.

אַז לייוויק איז צו אים צוגעשטאַנען:

— סטייטש, ווי קאָן מען עס פאַרענטפערן? אַדרבּה, זאָל ער אים עס דערקלערן!

דער פּרוש רעגט זיך ניט אויף. קוקט מיט זיינע מילדע אויגן אויפן יונגן בחורל און ענטפערט:

—דאָס איז זייער דֶרֶך, זייער וועג. אָט אַזוי זעען זיי עס. אָבער צו וואָס זיין אַזוי זיכער און נתפּעל ווערן? ס'זיינען דאָ אַנדערע וועגן אויך...

לייוויקן האָט עס אימפּאָנירט. אַלע קאָכן זיך, שרייען, און דער פּרוש איז רויִק, זיכער מיט זיך אַליין. קיין מאָל ניט אויפגערעגט, ווי איינער, וואָס האָט אַליך געזען און ווייס, אַז מע דאַרף פאַרקוקן מענטשלעכע שוואַכקייטן...

יאָרן שפּעטער, ווען ס'פלעגט אָפט קומען אין פּאַרטיי-קאַמפן צו שאַרפע ווערטער און ביטערקייט, פלעגט זיך לייוויק דערמאָנען אָן דער רויִקייט פון דעם פּרוש, אָן זיינע מילדע בלויע אויגן און זיינע שטילע ווערטער:

—ס'זיינען דאָ אַנדערע וועגן אויך.

לאַנג פאַרבלייבן אין דער ישיבה האָט דאָס יִנגל ניט געקאָנט. ער האָט דאַן געלערנט אין דער „שואבי מים"-שול. ס'רעדט זיך אַזוי געלערנט. ער האָט זיך כּלומרשט געשאָקלט איבער דער גמרא און געהאַלטן אַ רוסישן אָדער אַ העברעיִשן ביכל.

ער האָט דאַן אויך אַ סך געשריבן—לידער אין העברעיִש.

דער משגיח האָט באַמערקט, אַז דאָס יִנגל פאַלשעוועט אונטער און האָט געהאַלטן אַן אויג אויף אים.

איין מאָל איז דער משגיח געקומען אין שול און געכאַפּט לייוויקן אַריינקוקן אין אַ „טריף פּסול". דאָס ביכל איז געווען אברהם מאַפּוס „אהבת ציון".

דער משגיח האָט צוגערופן דעם שמש און דער אַלטער שמש האָט באַלד מיט כּעס באַפוילן:

—שוין אַרויס! אָט באַלד זאָל דאָ דיין פוס ניט זיין!

דאָס יִנגל האָט אָנגעהויבן איינטענהן:

—דאָס ביכל איז דאָך דער „אהבת ציון" פון מאַפּו. ס'איז ניטאָ אין ביכל קיין אַפּיקורסישקייט. ס'איז נאָר אַ באַשרייבונג פון ירושלים אין דער צייט פון די נביאים.

אָבער דער משגיח איז ניט נתפּעל געוואָרן פון די טענות. ער האָט אויסגערופן מיט ביטול:

—מיר קענען אייער צאַצקע מאַפּו. ער האָט דאָס ביכל געשריבן אום שבת!

און דער שמש האָט ווייטער אויסגעשריִען:

—אַרויס, אַרויס!

דאָס יִנגל האָט פאַרלאָזן די ישיבה מיט אַ גרינגן געמיט. אַן עק, פּטור געוואָרן. איצט וועט זיך אָנהייבן אַן אמת לעבן. ער וועט לערנען, ליינען און שרייבן, ער וועט אַ סך לערנען און שרייבן—ער וועט ווערן אַ שרייבער.

ער איז געקומען אַהיים מיט אַ חודש פריִער פאַרן סוף זמן.

דער טאַטע האָט אים נאָך פאַרן שלום עליכם געפרעגט:

—וואָס אַזוי פריִ?

—פאַרענדיקט מיט דער ישיבה—האָט לייוויק געענטפערט.

—וואָס הייסט פאַרענדיקט?—האָט דער טאַטע געפרעגט מיט רוגזה.

—איך וויל מער ניט זיין קיין רבֿ—האָט דאָס יִנגל געענטפערט — איך וויל זיין אַ שרייבער.

—אַ שרייבער?—האָט דער טאַטע זיך געוווּנדערט.—וואָס פאַר אַ תּכלית איז דאָס?

דאָס יינגל פּרובירט דערקלערן דעם טאַטן די וויכטיקייט און גרויסקייט פון צו זײַן אַ שרײַבער. אָבער דער טאַטע פאַרשטייט עס ניט. ער קאָן עס גאָרניט באַנעמען.

דער ריס צווישן טאַטן און זון ווערט גרעסער.

אַ לערער אין דאָרף

אין הויז האָט לייוויק ניט געוואָלט בלײַבן. ער האָט זיך ניט געוואָלט אָנזעצן אויף דער אָרעמקייט. ער איז געוואָרן אַ לערער אין אַ דאָרף.

ער איז דאָן אַלט געווען אַ יאָר פופצן. די נאַטור פון דאָרף — די אָפענע פעלדער און טיפע וועלדער — האָבן אויף אים געהאַט אַ גרויסע ווירקונג. ער האָט געלערנט מיט די קינדער און אַליין געלערנט. ער האָט געלייענט יידיש, העברעיִש און רוסיש. ער האָט זיך אָפּגעגעבן ניט די רוסישע קלאַסיקער און אויך איבערגעלייענט גאַנץ היינע אויף רוסיש. אָבער די הויפּטווירקונג האָבן אויף אים געהאַט די זאַכן פון מענדעלען און פון י. ל. פּרצן.

ער האָט דאָן זייער אַ סך געשריבן: פּאָעזיע, פּראָזע און אויך אַ דראַמע אָנגעשריבן. און אַלץ אין העברעיִש. ער איז דאָן געווען זיכער בײַ זיך, אַז ער וועט ווערן אַ העברעיִשער שרײַבער.

סוף זמן איז ער צוריקגעקומען אין שטעטל. דאָרטן האָט ער זיך באַקענט מיט אַ געהיימער רעוואָלוציאָנערער בונדיסטישער אָרגאַניזאַציע און איז געוואָרן אַ פאַרברענטער בונדיסט.

ער האָט ווידער אָנגעהויבן פירן אַ דאָפּלטן לעבן—אַ העברעיִשער לערער און אַ בונדיסט.

ער האָט לאַנג די לערערײַ ניט אָנגעהאַלטן. ער האָט זיך אָפּגעגעבן אין גאַנצן צו דער אַרבעט פון „בונד". ער האָט דענסטמאָל אויפגעהערט צו שרײַבן העברעיִש און אָנגעהויבן צו שרײַבן יידיש.

דער קאַמף מיטן טאַטן האָט זיך פאַרשאַרפט. דער טאַטע האָט ניט געקאָנט צוזען, ווי דער זון האָט זיך אויסגעטאָן אין גאַנצן פון פרומקייט און חבֿרט זיך מיט באַלמעלאָכעס. ער האָט דאָך געקײַגט אויף אים אַזעלכע האָפענונגען. און זײַן האַרץ האָט אויך געשראָקן זיך—מע וועט דאָך אים אַרעסטירן. גלאַט וועט דאָס דעם יינגל ניט אַראָפּ.

לייוויק האָט זיך ניט גערעכנט מיט דעם. אָבער ווען עס איז געקומען אַ יום־טובֿ, האָט ער געבענקט נאָך דער שול, איבערהויפּט ווען ס'איז געקומען אַ יום־טובֿ, ווען מע האָט געדוכנט. געדענק ער איין מאָל אַ ראש השנה. אין שול איז ער ניט געגאַנגען—ס'איז דאָך געגן זײַנע רעוואָלוציאָנערע פּרינציפּן. אָבער אַ גאַנצן פרימאָרגן האָט ער ניט געקאָנט געפינען קיין אָרט פאַר זיך: אין שול דוכנט מען, און ער שלײַכט זיך אַרום אַ וואַכעדיקער.

דעם טאַטן אָבער וועט ער עס ניט דערציילן.

יענעם יאָר האָט ער געהאָלפן אָרגאַניזירן אַ דעמאָנסטראַציע אין שטעטל. מע האָט אים און נאָך צוויי חבֿרים אַרעסטירט. אין טורמע האָט מען זיי צום ערשטן געטריבן דורכן סטראָי—צעשטעלט צוויי שערענגעס סאָלדאַטן און די דרײַ חבֿרים געטריבן צווישן די רייען זעלנער. די סאָלדאַטן האָבן געשלאָגן.

דערנאָך האָט מען די צוויי חבֿרים פאַרשיקט קיין סיביר.

לייוויקן, אַלס מינדעריעריקן, האָט מען באַפרײַט.

אין סוף 1905 האָט די רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג אין רוסלאַנד אָנגעהויבן צוזאַמענברעכן. לייוויק האָט פאַרלאָזן דאָס שטעטל און איז אַוועקגעפאָרן צום צווייטן מאָל קיין מינסק.

דער אַרעסט

אין מינסק האָט זיך לייוויקן געלעבט זייער שלעכט. ער האָט געהונגערט און ניט געהאַט ווו זיך אהינצוטאָן. ער האָט זיך אַרײַנגעוואָרפן מיט מער ברען אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג.

ער האָט אויך געשריבן אַ סך לידער. ס׳האָט אים אָבער ניט צופרידן געשטעלט, ווײַל פון שטעטל זײַנען אָנגעקומען שלעכטע נײַעס. די גאַנצע באַוועגונג דאָרט איז טויט. דאָס געווער און רעוואָלוציאָנערער אַרכיוו איז אין ניט זיכערע הענט. ער האָט געפילט אויף זיך אַן אַחריות — אַ פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַר אַלץ, וואָס ער האָט איבערגעלאָזן דאָרטן. צו דעם איז דער הונגער אין מינסק געוואָרן ניט אַריבערצוטראָגן.

און ער האָט זיך צוריקגעקערט אין שטעטל.

ער האָט זיך געפילט בעסער צווישן אייגענע.

ער האָט אָנגעהויבן פאַרזאָרגן דאָס געווער און דעם רעוואָלוציאָנערן אַרכיוו.

ס׳איז געווען אַ האַרבסט-אָוונט. לייוויק האָט זיך געפילט דערהויבן. אַלץ איז פאַרזאָרגט געוואָרן. דער אַרכיוו צונויפגעזאַמלט און באַהאַלטן. דאָס געווער באַגראָבן. אַלץ פאַרזאָרגט.

יענעם אָוונט האָט ער פאַרבראַכט צווישן אייגענע חברים און חברטעס. מע האָט געמאַכט אַ שטיקל קערמעשל — געגעסן און געטרונקען. ער האָט פאָרגעלייענט זײַנע לידער, מע האָט זיי גוט אויפגענומען. ער האָט זיך געפילט יום-טובדיק און דערהויבן.

ער האָט געוואָלט בלײַבן שלאָפן דאָרטן בײַ אַ חבר, ס׳איז אָבער ניט געווען ווו. איז ער אַוועק אַהיים.

די נאַכט איז געווען אַ לבנהדיקע, אַ שיינע, אַ האַרבסטיקע. לייוויק איז געקומען אַהיים אַ ביסל בגילופנדיק און האָפערדיק. ער האָט געטראָפן טאַטע-מאַמע וואַך.

ווי נאָר ער איז אַרײַן אין הויז, האָט דער טאַטע גענומען שטראָפן און בייזערן זיך.

לייוויק האָט ניט געענטפערט. אים האָט אויסגעקוקט מאָדנע, וואָס אָט די צוויי מענטשן — טאַטע-מאַמע — זײַנען אַזוי באַאָרגט וועגן זײַן גורל. אים איז דאָך אַזוי גוט!

און דער טאַטע רעדט און שטראָפט און לאָזט אויס:

— געדענק, לייוויק, מײַנע ווערטער. דו וועסט גאָט ניט אָפּשנײַדן, מע וועט דיך צונעמען.

לייוויק האָט געשוויגן.

מע האָט זיך געלייגט שלאָפן. לייוויק האָט זיך געלייגט אויפן טאַפּטשאַן בײַ אַ פענצטער.

פאַרן שלאָף האָט ער נאָך אַרײַנגעקוקט אין עטלעכע פּאַפּירן און געפילט, אַז אַלץ איז פאַרזאָרגט. ניטאָ וואָס צו דאגהן.

ער האָט אָנגעהויבן אײַנדרעמלען.

מיט אַ מאָל דערפילט ער, אַז אַרום אים איז געוואָרן ענג. אים דוכט זיך, אַז ער זעט אַ סך פּנימער. די פּנימער שטיקן אים.

ער האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ שפּרונג. ער האָט זיך אויפגעזעצט, אַ קער געטאָן דעם קאָפּ צום פענצטער—טאַקע פּנימער סטאַרטשען אַרויס. ער האָט אַ קער געטאָן דעם קאָפּ צום אַנדערן פענצטער—ווידער פּנימער. עס ווערט אים מאַדנע.

ער איז אָבער נאָך אַלץ שלעפעריק. האָט ער זיך צוריקגעלייגט אויפן טאַפּטשאַן און געוואָלט ווידער איינשלאָפן. ערשט מע קלאַפּט.

— זאָלן זיי קלאַפּן, — האָט ער געטראַכט. — מײַן דאגה! איך וועל אײַנשלאָפן. וואָס קענען זיי מיר טאָן, אַז איך וויל שלאָפן?

דאָס הויז איז געוואָרן פול מיט סטראַזשניקעס. ער האָט זיך אָבער נאָך אַלץ געמאַכט שלעפעריק.

מע האָט אים אויפגעוועקט גאַנץ גראָב.

ער איז אויפגעשטאַנען און זיך אַרומגעקוקט: די פּאָליציי קערט איבער דאָס שטיבל קאַפּויר.

— זאָלן זיי זוכן! — האָט ער גערעדט צו זיך, — אַ מכּה וועלן זיי געפינען.

אָבער באַלד האָט ער דערזען, אַז מע טראָגט דעם באַהאַלטענעם אַרכיוו, די ביכער. זיי האָבן עס טאַקע געפונען.

די מאַמע איז געשטאַנען און געטרייסלט זיך פון שרעק. אַ קליין ברודערל, פון אַ יאָר צוויי, וואָס האָט זיכער ניט פאַרשטאַנען, וואָס עס האָט זיך געטאָן אַרום אים, האָט געזען, ווי די מאַמע ציטערט פון שרעק. האָט ער אויך גענומען ציטערן.

מע האָט לייוויקן באַפוילן זיך אָנטאָן. ער איז שנעל פאַרטיק געוואָרן. ער האָט געוווּסט, וווּהין מע פירט אים. אָבער מאַדנע, ער איז געווען רויק. ניין, מוטער. ער האָט זיך איצט געפילט גלײַך מיט אַלע אַקטיווע רעוואָלוציאָנערן. ער וועט אויך טראָגן די לאַסט פון דער רעוואָלוציע.

מע האָט אים באַפוילן גיין. די מאַמע איז צו אים צוגעגאַנגען און אים דערלאַנגט אַ פּעקעלע מיט שטרודל:

— נאַ, זון מײַנער, נעם. ווער ווייסטו האָבן עפּעס וואָס צו נעמען אין מויל.

ער האָט מיטגענומען די שטרודל...

אין דרויסן האָבן אים די סטראַזשניקעס אַרומגערינגלט און גענומען פירן אים צו דער שטעטלשער טורמע.

די גאַס איז געווען שטיל. די לבֿנה — נאָך אַלץ אַ גרויסע, אַ ליכטיקע.

די טריט האָבן אָפּגעהילכט אין די ליידיקע גאַסן.

אָט איז די טורמע.

מע האָט אים אַרײַנגעזעצט אין אַן איינצלקאַמער.

די טיר פאַרמאַכט זיך. דער שלאָס פאַרשליסט זיך. שטיל, שטיל...

אויף לאַנגע יאָרן אָפּגעשלאָסן פון דער וועלט.

אַ נײַ לעבן האָט זיך אָנגעהויבן.